

Спасо-Преображенський собор – визначна пам'ятка архітектури Вінниці

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті висвітлена коротка історія однієї з визначних пам'яток архітектури Вінниці – Спасо-Преображенського собору.

Ключові слова: Спасо-Преображенський собор, пам'ятка архітектури, домініканці, Вінниця.

Abstract

The article covers a brief history of one of the landmarks of Vinnitsa architecture - the Savior Transfiguration Cathedral.

Keywords: Cathedral of the Transfiguration, architectural monument, Dominicans, Vinnytsia.

Вступ

У сучасній Україні досить актуальними залишаються проблеми дослідження і збереження пам'яток архітектури. До таких належить і Спасо-Преображенський кафедральний собор у Вінниці. Ця споруда є справжнім символом міста і має досить цікаву історію. Будівля добре збереглася до наших днів і продовжує функціонувати.

Мета статті – висвітлення історії Спасо-Преображенського собору як визначної пам'ятки архітектури Вінниці.

Результати дослідження

Спасо-Преображенський собор знаходиться в історичному центрі міста і входить до комплексу середньовічних фортифікаційних споруд Мури. Первинно ця споруда належала ордену домініканців. Ініціатором будівництва костелу Благовіщення і монастиря у 1624 р. став брацлавський стольник Стефан Черленковський. Дослідники припускають, що споруди костелу та монастиря були дерев'яними і їх досить швидко двічі зруйнували: в період національно-визвольної війни 1648-1657 рр. та повстання Семена Палія 1702-1704 рр. [3, с. 129-130].

Кам'яний собор і монастир були зведені на кошти земського судді Міхала Анджея Грохольського у 1750-х рр. Праворуч від собору було збудовано родову усипальницю сім'ї Грохольських. Архітектор храму – Паоло Фонтана. У соборі на хорах було розміщено десятиголосий орган з трьома міхами, стіни прикрашав розпис. На підлозі, яка була вкрита кам'яними плитами, стояли у два ряди 16 дубових лав. Поступово костел занепадав, і уже на початку ХІХ ст. кількість ченців у ньому суттєво скоротилася та становила п'ять чоловік.

У 1830-х рр. у зв'язку із придушенням польського повстання відбулися гоніння на католицькі общини Правобережної України. 19 листопада 1832 р. домініканський монастир ліквідовано. Він увійшов до числа десяти католицьких монастирів, скасованих у 1831-1833 рр., які «не відповідали своєму призначенню через незначну кількість ченців і нестаток засобів на їхнє утримання» [4]. Костел було передано у підпорядкування православному духовництву. Таким чином, храм перейменували у Спасо-Преображенський собор.

У різні часи собор відвідували перші особи держави. Першим побував у Спасо-Преображенському соборі імператор Микола I з синами Олександром і Миколою у 1847 р. Він підписав проект реконструкції собору, але через брак фінансування реалізація його відбулася лише через тринадцять років. Після реконструкції у 1866 р. відбулося освячення собору. У 1865 р. майбутній імператор Олександр III подарував Спасо-Преображенському собору Дарохранительницю на вічний спогад про померлого брата Миколу. У 1922 р. цей подарунок, як і інші цінності, був конфіскований радянською владою. 8 травня 1916 р., відвідуючи Вінницю, у соборі побував Микола II.

У цьому храмі у 1964 р. хрестили відомого українського письменника, нашого земляка М. Коцюбинського. Письменник також тут брав шлюб. Собор неодноразово відвідував видатний лікар М. Пирогов, який проживав у с. Вишня поблизу Вінниці.

У період української революції (1917-1921 рр.) Спасо-Преображенський собор двічі відвідували Голова Директорії УНР та Головний Отаман військ УНР Симон Петлюра і керівник польської держави Юзеф Пілсудський [3, с. 130].

Упродовж ХХ ст. собор двічі закривали. У 1930-х рр. його перетворили на склад для зберігання гуми, а в 1960-х рр. у приміщенні розташували спортивний зал. У 1980-х рр. у будівлі облаштували зал органної та камерної музики Вінницької обласної філармонії. Тут із концертами виступав С. Ріхтер. На початку 1990-х рр. собор повернули православній громаді. Під час подальшої реставрації над фасадом споруди добудували дві бані, завдяки цьому православний храм набув наближеного до автентичного вигляду. Із грудня 2018 р. Спасо-Преображенський собор є головним храмом Православної церкви України у Вінниці.

Висновки

Отже, Спасо-Преображенський собор є однією з візитних карток Вінниці, окрасою міста, осередком культури і просвітництва. Це визначна пам'ятка архітектури Вінниці, що увібравши в себе досвід, життєві та естетичні ідеали багатьох поколінь, є справжньою енциклопедією пізнання минулого і сучасного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вінниця: історичний нарис / [гол. ред. А. М. Подолинний]. – Вінниця: Книга-Вега, 2007. – 304 с.
2. Вінниця. Історія нашого часу (історичний хроноскоп) / О. Федоришен. – К., 2015. – 112 с.
3. Пам'ятки історії та культури Вінницької області. Вінниця / ред. кол. тому Зводу пам'яток іст. та культ. України у Вінницькій обл.: Ю. А. Зінько (гол. ред.), С. М. Василюк (заст. гол. ред.), К. І. Висоцька та ін.; автор. колектив: А. В. Войнаровський, С. Д. Гальчак, С. О. Гусев [та ін.]; упоряд.: Ю. А. Зінько, А. М. Подолинний. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 224 с.
4. Сікорський Ю. Свято-Преображенський кафедральний собор Вінниці // Релігійне краєзнавство. - 2007. URL: https://risu.org.ua/ua/relig_tourism/religious_region/14171/ (дата звернення: 04.012.2019).

Цимбалюк Людмила Олександрівна – студентка групи ЕКО-16б, Інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: luda.tsimbalyk.eko16b@gmail.com

Сідлецька Тетяна Іванівна - кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sidletska79@gmail.com

Tsybalyuk Lyudmyla Oleksandrivna – a student of the group ECO-16b, Institute for Environmental Safety and Environmental Monitoring, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: luda.tsimbalyk.eko16b@gmail.com

Sidletska Tetyana I. - Candidate of Art Criticism (Ph.D.), assistant professor of philosophy and humanities sciences Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: sidletska79@gmail.com